

זהבה אודס-שטרן

"תערוכות בתל-אביב" / הארץ / 18.10.63 / תע' יחיד / פיסול / גלריה "הדסה קלצ'קין" / תל-אביב

הפסלים המהווים את תערוכתה של זהבה אודס-שטרן מאפשרים הכרה יסודית למדי של השלב הנוכחי בעבודתה. מבחינה טכנית, עשויים פסליה ממתכת פלסטית מעורבת באבקת מתכת המוצמדת אל שלד חוטי מתכת, מה שמאפשר לה לבנות את פסליה כקרומים ותנועות בחלל, במקום נפחים חסומים ואחידים שהיוו את פסליה הקודמים בתקופת פיטולה באבן. דבר החייב להיות ברור הוא, שכל אמצעי טכני חדש אינו מבחן בפני עצמו, אלא חייב לשמש מטרה לעיצוב צורני אמנותי.

לזהבה אודס-שטרן שני כיווני חיפוש שונים, למרות דמיונם, הנובע משימוש אחיד בחומר. האחד, הוא חיפוש צורת עיצוב תנועה בחלל, ונכללים בו הפסלים מסוג קבוצות הדמויות ופסלי העופות. הכיוון שני, הוא ניסיון לעיצוב קרומים האוצרים בתוכם נפח ובו בזמן גם פורצים לחלל הכללי. טיפוסיים לכיוון החיפוש השני הם הפסלים מסוג "קונכיות", "בקרקעית הים" ודומיהם. תוך עיקוב אחרי שתי קבוצות עיקריות אלה, אפשר גם לעמוד על השימוש בחומר ולמצוא באיזו מידה תואמים המבנה והצורה את החומריות, וכולם יחד את התוכן. הקבוצה הכוללת את מגמת התנועה בחלל היא בגישה קווית מובהקת. הדבר בולט במיוחד בדמויות האדם בפסלים "הבריחה", "דמויות", ו"גלים". הדמויות הן שלדים עשויים מתיל מתכת, שאליו מחובר מעט חומר, שאם כי אינו יוצר הרגשת נפח ממש, הריהו מחזק במשהו את הקווים האנטומיים של הדמויות. דמויות אלה, בדומה לדמויות רקדנים, צריכות להוות תנועה בחלל ובו בזמן לרמוז לנפח פנימי, הנוצר במפגש בין שתי דמויות או בין גפי הדמות הבודדת. במתכוון מעדיפה זהבה אודס-שטרן לוותר על עיצוב הנפח הפנימי המרומז ולהדגיש את הצד הקווי והתנועתי בקבוצה זו. השאלה, איפוא, היא, באיזו מידה מייצגים הפסלים מקבוצה זו תנועה בחלל? יש לזכור שתנועה מטבעה היא תהליך, ותנועה, בציוור או פיסול, היא דו"ח על תנועה ממשית (להוציא פסלים נעים כ"מובילים" של קלדר). כאשר ברנקוזי רצה לייצג "מעוף בחלל", נאלץ ללטש את הצורה מאחר שהבין כי כל עיבוי, חספוס או הדגשת חומריות, מהווים עיצור ושוברים את תחושת התנועה. אין פירושו של דבר שעם חיפושיו של ברנקוזי נסתם הגולל על כל אפשרות אחרת למסור תנועה וכל ייצור תנועה בפיסול חייב להיות מלוטש, אך כל אמן היוצר היום ומנסה ליצור תנועה, חייב להרהר מספר פעמים לפני שהוא בוחר לעצב תנועה בחומריות מחוספסת, מאחר שחומריות כזו תובעת פיצוי ומפחיתה מעזות התנועה. בעיה זו יכולה להיות מובנת בצורה בהירה יותר, אם מדמיינים זרם כלשהו ודרך הילוכו. זרם מים זורם בקווים ריתמיים בדרך ההתנגדות הנמוכה ביותר. אין פירושו של דבר, ששוליו חלקים וריתמיים, אך "חספוס" ועיצורים אלה, נובעים מהפרעות חיצוניות ובאים ממהות הזרם והתנועה. יותר מזה, כל הפרעה כזו - כמו, למשל, אבן המונחת בזרם - לא זו בלבד שרישומה ניכר במקום בו היא

מונחת, אלא אפשר לראות בהמשך הזרם את התפתחות התנועה המוכתבת ע"י האבן. ובחזרה לפיסול: חומריות וטקסטורה אינם יכולים לשמש גורם שליט בייצוג תנועה וגם כאשר הם מופיעים כגורם נוסף, חייבים הם לנבוע מהתפתחות התנועה עצמה. מכאן גם מסתבר הפער בין צורת הנחת החומריות (בפסלים העוסקים בתנועה) של זהבה אודט-שטרן ובין תחושת התנועה. אחד משני גורמים אלה נהפך למוסתר וחסר חשיבות: התנועה או החומריות - ושניהם פוגמים זה בזה. עד כאן דובר על היחס בין הרעיון ועיצובו החומרי, אך אפשר להמשיך, בדרג נוסף, ולדון גם על הצורה הקווית כשלעצמה. אפשר בנקל לדמיין את הפסלים כאילו היו מוחלקים, ללא חומריות מודגשת, ולראות באיזו מידה הם עומדים כשלעצמם במבחן התנועה. כאן, כמובן, יש שוני ממהות עבודתה של הפסלת, שכאמור לא החליקה את החומר, אך דבר כזה עשוי לעזור לראות את המבנה היסודי בצורה הברורה ביותר, ללא ספיחי עורך דקורטיביים. כאשר פסלי התנועה מופיעים בצורתם הקווית הטהורה, מסתבר לפתע שהם פשטניים ושגרתיים לגמרי, וקרובים קרבה לא נעימה לדמויות האדם והחיות שמורות למלאכה עושות יחד עם תלמידיהן ממנקי מקטרות. בכלל זה מצויים גם פסלי העופות, שמלבד החומר ומגבלותיו הם פגומים ע"י חוסר ארגון במבנה הכנפיים ויחסן לגוף העוף.

מעניינת הרבה יותר היא הקבוצה השנייה, בה מופיעה התנועה פחות ובמקומה באה בניית קרומים המתווים נפח פנימי. בקבוצה זו פוגעת החומריות פחות מאשר בקודמת, אך עדיין אין שימוש סביר בטקסטורה ושינוייה. כדאי לעמוד במילים מועטות על משמעות שינויי החומריות בקרומים או בנפחים (שצדם החיצוני הוא קרום בסיכומו של דבר). כל שינוי בחומריות מהווה בהכרח שינוי בהדגשה, במובן, ובעיקר במתח. כאשר על שטח בעל חומריות (טקסטורה) מסוג אחד מופיע כתם, משטח או אף דגם בעל טקסטורה מסוג שני, פירושו של דבר שינוי במבנה עצמו ובמתחיו. אפילו שימוש בחומריות ליצירת עיטור או קישוט דקורטיבי, חייב לנבוע מהמבנה עצמו, ואינו יכול להיות במקום רק משום שלצייר (או הפסל) "התחשק", או משום "שבלי זה יהיה משעמם". נימוקים הם רלוונטיים הם רק במידה שהם נובעים, ובעיקר מופעלים, מהמבנה והמתחים שבו. מבחינה זו חסרה החומריות אצל זהבה אודט-שטרן מבנה פנימי עקיב ומשמעת פיסולית, גם כאשר הצורה עצמה כמו בפסלי "הקונכיבות" - היא מעניינת ופיסולית.